

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.092
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Рядінської
Валерії Олександрівни на дисертацію Панчука Олександра
Олександровича на тему «Прискорені провадження в адміністративному
судочинстві України», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду на
здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Після вивчення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії Панчука Олександра Олександровича «Прискорені провадження в адміністративному судочинстві України» та його праць, опублікованих за темою дисертації можна з впевненістю говорити про актуальність даного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження «Прискорені провадження в адміністративному судочинстві України» не викликає сумнівів, оскільки зумовлена потребою забезпечення ефективного та своєчасного судового захисту прав фізичної особи, порушеної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, інтересів держави у разі звернення до суду суб'єкта владних повноважень. Досить часто затягування судового розгляду адміністративних справ призвести до істотного порушення прав та законних інтересів особи чи держави. Саме тому прискорені провадження виступають важливим механізмом оперативного відновлення порушених прав. В умовах зростання кількості адміністративних справ судова система потребує процесуальних інструментів, які дозволяють розглядати нескладні або термінові спори швидше. Прискорені форми розгляду сприяють зменшенню навантаження на адміністративні суди. Вони також забезпечують більш раціональне використання судових ресурсів. Особливого значення ця тема набуває в контексті імплементації європейських стандартів доступу до правосуддя та наближення законодавства України до законодавства держав-членів Європейського Союзу. Прискорені провадження дозволяють поєднати швидкість розгляду адміністративних справ з дотриманням процесуальних гарантій. Водночас їх застосування потребує належного правового регулювання та наукового обґрунтування. Недостатня визначеність окремих процедур застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві може створювати ризики формального або поверхового розгляду справ, тому важливо дослідити баланс між оперативністю та якістю правосуддя. На жаль, в чинному законодавстві не завжди чітко визначена процедура вирішення окремих

адміністративних справ у прискорених провадженнях. У адміністративно-правовій доктрині зберігається дискусія щодо визначення правової природи та змісту прискорених проваджень, переліку адміністративних справ, що вирішуються в прискорених провадженнях, співвідношення прискорених проваджень із іншими формами адміністративного судочинства. Вище викладене на нашу думку приводить до висновку, що обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною, теоретично значущою та такою, що має практичне значення, її опрацювання сприятиме поглибленню наукових уявлень про прискорені провадження в адміністративному судочинстві, удосконаленню законодавства, що врегульовує зазначені питання, а також підвищенню ефективності захисту прав та інтересів особи, порушених протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень. Можемо визначити, що значна частина правового матеріалу, викладеного у дисертації є новою і викликана наявністю ряду теоретико-правових та прикладних проблем у зазначеній сфері, що обумовлює інтерес дослідників до цієї теми, допомагає визначити теоретико-правові та прикладні засади застосування прискорених проваджень, а також розробити науково-теоретичні пропозиції для вирішення проблемних питань у відповідній сфері правового регулювання.

У зв'язку із вище викладеним, можна констатувати, що системний науковий аналіз проблемних питань прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України є необхідним та своєчасним, а обрана автором тематика дисертаційного дослідження є актуальною і такою, що дозволяє удосконалити окремі положення правової доктрини у цій сфері.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації.

Виконана дисертація може бути охарактеризована як така, що має достатній науково-теоретичний рівень та практичну значимість положень й висновків, що пропонуються її автором.

Слід відмітити грамотне виокремлення об'єкта та предмета дослідження, що дозволило дисертантці сформулювати завершену наукову ідею, обґрунтувати авторські твердження та пропозиції. Метою роботи є визначення на основі аналізу законодавства України, інших держав, узагальнення досягнень адміністративно-правової доктрини адміністративно-правових засад застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України, виявлення основних теоретичних та прикладних проблем, а також формування наукових висновків та пропозицій стосовно вдосконалення чинного адміністративного процесуального законодавства у даній галузі дослідження з урахуванням європейського досвіду врегулювання цих проваджень. Вказану мету вдалося досягти шляхом вирішення таких завдань: на підставі вивчення досягнень адміністративно-правової доктрини здійснити аналіз теоретико-правових засад визначення поняття прискорених проваджень в адміністративному судочинстві, їх відмежування від інших видів проваджень у адміністративному судочинстві; з'ясувати ознаки та виділити види прискорених проваджень в адміністративному судочинстві; розкрити правові засади впровадження прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України відповідно до документів Ради Європи, Європейського Союзу та

європейської правової доктрини; з'ясувати умови та процесуальний порядок здійснення прискореного провадження у справах, пов'язаних з виборчим процесом, процесом референдуму розкрити практичні аспекти здійснення прискореного провадження у справах щодо реалізації права на свободу мирних зібрань; дослідити питання адміністративно-процесуальної регламентації вирішення справ за участі суб'єктів владних повноважень у прискореному провадженні; дослідити досвід застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві за законодавством держав Європейського Союзу; на підставі дослідження європейського досвіду застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві виявити можливість його врахування в законодавстві України, яке регламентує ці питання; запропонувати науково-обґрунтовані пропозиції по вдосконаленню норм законодавства, якими врегульовано прискорені провадження в адміністративному судочинстві України.

Проблеми, які розкриті у дисертаційній роботі, проаналізовані на високому методологічному рівні, що в значній мірі обумовлено достатньою широкою дослідженою джерельною базою. Зміст кваліфікаційної наукової праці О. Панчука свідчить про ґрунтовне опрацювання чинного законодавства, монографій, статей у фахових виданнях, в тому числі наукових та правових джерел інших держав.

Структура дисертації обумовлена метою, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, 3 розділів, які охоплюють 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Перший розділ роботи автор присвятив дослідженню теоретико-правових засад визначення прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України, зокрема визначення поняття прискорених проваджень в адміністративному судочинстві, їх відмежування від інших видів проваджень, визначених в адміністративному судочинстві, ознак і видів прискорених проваджень, правових засади впровадження прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України відповідно до документів Ради Європи, Європейського Союзу та європейської правової доктрини. Зокрема, дисертант дослідив доктринальні підходи до розуміння поняття «прискорені провадження в адміністративному судочинстві», на підставі чого розроблено авторську концепцію прискорених проваджень як субінституту адміністративного процесуального права, як форми адміністративного судочинства, як процедури розгляду та вирішення термінових адміністративних справ в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції. Також автор виділяє перелік ознак прискорених проваджень як процедури вирішення адміністративної справи шляхом зменшення строків вирішення справи чи здійснення окремих процесуальних дій із спрощенням інших елементів адміністративного процесу або без такого, що притаманні усім прискореним провадженням (обов'язкові ознаки прискорених проваджень). Також в дисертації визначені факультативні ознаки прискорених проваджень в адміністративному судочинстві, що притаманні прискореним провадженням за умови застосування у прискорених провадженнях судом спрощеного позовного провадження, прискореним провадженням за умови застосування у прискорених провадженнях судом письмового провадження або окремим видам прискорених проваджень. Також в дисертації виділено авторську

класифікацію прискорених проваджень в адміністративному судочинстві на підставі таких критеріїв класифікації, як: за предметом та суті адміністративних справ, що розглядаються в прискореному провадженні, за змістом та обсягами прискорення адміністративного судочинства. Позитивно слід відзначити дослідження правових актів Ради Європи, Європейського Союзу, а також наукових праць чеських, польських, швейцарських та німецьких вчених для визначення правових засад впровадження прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України.

В розділі другому дисертації О. Панчук дослідив прикладні аспекти застосування прискорених проваджень під час вирішення окремих термінових адміністративних справ в адміністративному судочинстві України, в тому числі справ, пов'язаних з виборчим процесом, процесом референдуму, щодо реалізації права на свободу мирних зібрань, за участю суб'єктів владних повноважень. Автором запропоновано перелік ознак, притаманним цим вказаним видам адміністративних справ, в тому числі за зверненням податкових та митних органів, справ у компетенційних спорах. Крім того, проаналізовано судову практику у вказаних адміністративних справах, на підставі чого виділено окремі проблемні аспекти застосування законодавства про прискорені провадження в адміністративному судочинстві.

Досвід застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві за законодавством держав Європейського Союзу та держав-кандидатів в члени ЄС, а також удосконалення законодавства України, яким регламентовано застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві із врахуванням цього досвіду знайшло своє висвітлення у третьому розділі дисертації. В цьому розділі зазначається, що особливістю застосування прискорених проваджень у адміністративному судочинстві вказаних держав є можливість одночасного застосування як письмового провадження до процесу в цілому і усного – до окремих процесуальних дій та етапів, заміну заслуховування позиції сторони у судовому засіданні заслуховуванням по телефону або з використанням електронних засобів комунікації; німецьке, молдовське та латвійське адміністративне процесуальне законодавство не містять точного переліку адміністративних справ, що вирішуються за прискореною процедурою, і фактично обрання письмового провадження судом є проявом його дискреційних повноважень; грузинське, польське, угорське, чеське, словацьке та естонське законодавство визначають конкретний перелік справ, що вирішуються за прискореною процедурою; французькій моделі адміністративного судочинства притаманне скорочене провадження у так званих термінових справах, розгляд яких може відбуватися як в усній, так і у письмовій формі. Автор визначає напрямки удосконалення законодавства України, яким регламентовано застосування прискорених проваджень в адміністративному судочинстві у світлі врахування польського, німецького, естонського та грузинського досвіду, а також правових актів Ради Європи, спрямованих на впровадження прискорених проваджень в адміністративне судочинство.

У висновках за результатами проведеного дослідження сформульовано низку теоретичних положень, а також пропозицій і рекомендацій для

вдосконалення норм законодавства, якими врегульовано прискорені провадження в адміністративному судочинстві України.

Таким чином, структура дисертаційного дослідження логічна, розділи та підрозділи взаємопов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила здобувачці продемонструвати глибинні знання у сфері теоретико-правових та прикладних аспектів прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України та кращим чином дослідити теоретико-правові та прикладні проблеми у зазначеній сфері дослідження.

Дисертант послідовно виклав матеріал, переважно вірно, співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, що дозволило сформулювати наукові висновки та запропонувати пропозиції до законодавства України з питань прискорених проваджень в адміністративному судочинстві.

Варто також зауважити, що дисертаційна робота виконана із дотриманням наукового стилю, характеризується логічним та послідовним викладом думок автора. Здобувачеві вдалося сформулювати авторське бачення сутності прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України шляхом опрацювання значної кількості вітчизняних та зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт у сфері регулювання у сфері прискорених проваджень в адміністративному судочинстві, з одночасним дотриманням принципу толерантності ведення наукової дискусії.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Наукова новизна дисертації Панчука Олександра Олександровича полягає в тому, що робота є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, в якому на основі всебічного аналізу наукових джерел, нормативно-правових актів та судової практики здійснено теоретичне обґрунтування та розробку пропозицій щодо подальшого вдосконалення законодавства, яким урегульовано прискорені провадження в адміністративному судочинстві України.

За результатами проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист. При написанні дисертаційного дослідження автором враховані положення як національного законодавства, так і зарубіжного досвіду прискорених проваджень в адміністративному судочинстві за законодавством таких держав, як: Грузія, Естонія, Молдова, Латвія, Литва, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Франція, Чехія. Завдяки тому, що автор критично проаналізував теоретичний та практичний матеріал йому вдалося оновити підхід до дослідження значного кола проблем у сфері прискорених проваджень в адміністративному судочинстві.

Більшість положень і висновків, що винесені автором на захист, є новими або містять достатню частку новизни.

Заслуговує на увагу висновок, що прискорені провадження слід розглядати у значенні субінституту адміністративного процесуального права, як форми адміністративного судочинства, як процедури розгляду та вирішення термінових адміністративних справ в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції.

Слід погодитися із тим, що обов'язковими ознаками прискорених проваджень в адміністративному судочинстві є: а) є специфічними прискореними

процесуальними формами захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав й інтересів юридичних осіб (позивача) у сфері публічно-правових відносин у певних видах публічно-правових спорів; б) для кожної із термінових адміністративних справ, що розглядається через застосування скорочення адміністративного судочинства зі спрощенням судочинства або без такого, передбачається окремий порядок розгляду та вирішення адміністративної справи із визначенням спеціальних строків вирішення справи, подання адміністративного позову, відзиву на позовну заяву, апеляційного оскарження та апеляційного провадження, застосування окремих елементів спрощення провадження або без такого; в) вирішення в межах прискорених проваджень справ, що стосуються невідкладних і нагальних питань, для яких доцільним є швидке вирішення справи; г) сприяння виконанню завдань і досягненню мети адміністративного судочинства у скорочені строки, що своєю чергою покликані сприяти оптимізації адміністративного судочинства; д) можливість застосування прискорених проваджень лише за дотримання певних вимог (дотримання строків звернення при поданні позову до суду, необхідність прийняття інших рішень, що передують зверненню до суду) і лише тих вимог, що встановлені у відповідних статтях Кодексу адміністративного судочинства України, що визначають такий вид провадження для термінових адміністративних справ; е) здійснення повідомлень учасників справи про подання позовної заяви та про дату, час і місце розгляду справи через направлення тексту повістки, заяв по суті справи до електронного кабінету, а за його відсутності – електронною поштою, якщо така відома суду; є) спрощений перелік заяв по суті справи – ними є лише позовна заява та відзив;

Науковий інтерес викликає авторська класифікація прискорених проваджень в адміністративному судочинстві, а саме їх поділ: а) за предметом та суті адміністративних справ, що розглядаються в прискореному провадженні: прискорені провадження у справах, пов'язаних з виборчим процесом, процесом референдуму, реалізацією права на свободу мирних зібрань; прискорені провадження у справах про оскарження рішень, дій, бездіяльності суб'єктів владних повноважень; прискорені провадження у справах за позовами суб'єктів владних повноважень; б) за змістом та обсягами прискорення адміністративного судочинства: прискорені провадження, що передбачають швидке вирішення справи через зменшення строків вирішення справи чи здійснення окремих процесуальних дій (скорочення адміністративного судочинства); прискорені провадження, що передбачають швидке вирішення справи через спрощення інших елементів адміністративного процесу (спрощення адміністративного судочинства); прискорені провадження, які передбачають як скорочення, так і спрощення адміністративного судочинства.

Обґрунтованими є пропозиції дисертанта передбачити встановлення судом строків на подання окремих письмових пояснень від учасників справи у разі, якщо до початку розгляду справи в письмовому провадженні або в судовому засіданні, у адміністративного суду виникнуть труднощі у зіставленні правових позицій позивача та відповідача, відповідачем відзиву на позовну заяву, який однак не може бути меншим за 24 години з моменту одержання позовної заяви та матеріалів справи відповідачем, строків надання доказів, інших процесуальних

строків, крім строків апеляційного оскарження, розгляду справи судом першої інстанції, судом апеляційної інстанції, визначених в КАСУ); передбачити право позивача, відповідача, іншого учасника справи подати апеляційну скаргу на ухвалу суду, в якій судом обрано форму адміністративного судочинства у формі відмови від проведення судового засідання за участю та з повідомленням сторін); передбачити право суду на власний розсуд розглянути справу в судовому засіданні, хоча справа має бути розглянута за правилами письмового провадження або призначити судові засідання для виконання окремої процесуальної дії або вирішення процесуального питання (наприклад, заслуховування свідків, експертів) при вирішенні інших питань в письмовому провадженні; передбачити можливість відкликання заяви учасника справи про розгляд справи у спрощеному позовному провадженні або письмовому провадженні, якщо ситуація у провадженні суттєво змінилася.

Зауваження та пропозиції за змістом дисертації. За результатами ознайомлення із текстом дисертації можна відзначити, що детальний та виважений підхід до обраної тематики дозволив О. Панчуку сформулювати авторський підхід до вироблення наукової концепції у питанні прискорених проваджень в адміністративному судочинстві України та висловити певну кількість схвальних пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання досліджуваних відносин.

Разом із переконливим переліком позитивних характеристик дисертаційного дослідження, для об'єктивності аналізу представленої роботи потрібно відмітити наявність певних дискусійних моментів, щодо яких слід окремо висловити протилежне науково-обґрунтоване бачення.

1. В пункті 5 наукової новизни автор визначає прискорені провадження як процедуру розгляду та вирішення термінових адміністративних справ в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції, що передбачає зменшення строків вирішення справи чи здійснення окремих процесуальних дій із спрощенням інших елементів адміністративного процесу або без такого. Також автор вказує, що в цьому контексті прискорене провадження в адміністративному судочинстві може бути видом спрощеного позовного провадження у адміністративному судочинстві. Однак це твердження суперечить тезі автора про те, що прискорення адміністративного судочинства може відбуватися без його спрощення, а також, що у пункті 3 наукової новизни вказується, що прискорені провадження є формою адміністративного судочинства і збігається за змістом із спрощеним позовним провадженням та його особливими процедурами – письмовим провадженням, а також провадженням щодо розгляду та вирішення термінових адміністративних справ. Авторіві слід більш чітко визначити свою позицію щодо вказаного питання.

2. Слід пояснити в чому саме полягає наукова новизна визначення поняття спору, що пов'язаний з виборчим процесом та процесом референдуму (пункт 11 наукової новизни); крім того, вказане визначення потребує удосконалення, оскільки у ньому зазначається про порушення законодавства про вибори та референдум з боку суб'єктів виборчого процесу, інших осіб, які здійснюють організаційне та інформаційне забезпечення виборчого процесу, однак не

вказується на порушеннях з боку суб'єктів процесу референдуму та осіб, які здійснюють організаційне та інформаційне забезпечення процесу референдуму.

3. Дискусійним є віднесення автором справ у компетенційних спорах до адміністративних справ, що вирішуються у прискореному провадженні, зважаючи на те, що адміністративні справи цього виду як правило вирішуються у спрощеному позовному провадженні чи в письмовому провадженні, однак законодавство не передбачає спеціальних скорочених строків розгляду та вирішення таких справ, апеляційного оскарження та розгляду, подачі відзиву чи доказів по справі. Авторів слід пояснити свою позицію щодо віднесення таких справ до категорії справ, що вирішуються у прискореному провадженні.

4. Залишається незрозумілим, чому предметом аналізу стали правові системи Грузії, Естонії, Молдови, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Словаччини, Угорщини, Франції та Чехії, тоді як не досліджено досвід інших держав, адміністративне судочинство яких також характеризується ефективними моделями прискорених проваджень. У роботі доцільно було б обґрунтувати критерії добору досліджуваних правопорядків (належність до певної правової сім'ї, членство в Європейському Союзі, схожість адміністративно-процесуального законодавства, успішність реформ адміністративної юстиції, релевантність досвіду для України тощо). Відсутність такого обґрунтування дещо знижує переконливість порівняльно-правового аналізу та не дозволяє повною мірою оцінити репрезентативність сформованої вибірки держав.

Підсумовуючи вище викладене, необхідно відмітити, що висловлені критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення.

Представлена дисертаційна робота засвідчує надзвичайну широту дослідницьких питань, піднятих автором, тому дискусійність її окремих положень, побічне охоплення увагою дослідниці тих чи інших питань є цілком об'єктивним наслідком проведеної роботи. Тим більш, що неоднозначність окремих положень, їхнє недостатнє висвітлення у науковій праці притаманно будь-якій творчій праці, зокрема науковій роботі, представленої на здобуття наукового ступеню доктора філософії із зазначеного напрямку дослідження. Тому автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук відповідей на висловлені зауваження та побажання щодо даної роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Проведений аналіз тексту кваліфікаційної наукової праці дозволив дійти висновку про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права, надано достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дисертаційного дослідження.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження О. Панчука «Прискорені провадження в адміністративному судочинстві», котре подано на

здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283, від 19 травня 2023 року № 502, від 3 травня 2024 року № 507), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, а її автор – Панчук Олександр Олександрович, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право»

Офіційний опонент:

професор кафедри публічного та приватного права

ВНЗ «Національна академія управління»

доктор юридичних наук, професор

Валерія РЯДІНСЬКА

___ липня 2026 року